

mu krogu bralcev. Razpravljanje o pojmovanju etnološke vede je naloga in domena etnologov, ki pa morajo upoštevati predmetno določitev drugih ved, njihovo znanstveno naravnost in prisluhniti odmevnosti lastnih prizadevanj v družbi.

Včasih slišimo mnenje, da je koristneje raziskovati, kakor razpravljati o predmetu vede, metodah in ciljnih raziskovanja. Res je, da nas zanimajo predvsem rezultati raziskovanja. Ni mogoče raziskovati, če ne vemo, kaj in kako bomo raziskovali in kakšen je smisel našega početja. To ni enkrat za vselej določeno. Ta misel je zapisana tudi v knjigi (str. 403). Zato je razpravljanje o pojmovanju vede potrebno in pogoj za njen nadaljnji razvoj.

Knjiga "Pogledi na (slovensko) etnologijo" ima dva dela. V prvem delu sta objavljeni razpravi o pojmovanju etnologije na Slovenskem v preteklosti in sodobnem času. V drugem delu so objavljene razprave, ki predstavljajo predvsem predmetna področja etnološkega proučevanja. Kot bralec sodim, da prinašajo koristna in potrebna spoznanja iz naše preteklosti. Hkrati pa se mi zdijo opravičena hotenja po širjenju in preoblikovanju predmeta raziskovanja ob upoštevanju celotne družbene strukture v vseh razdobjih razvoja. Etnološko raziskovanje, ki je preseglo okvir življenja kmečkega prebivalstva, je že prisotno v slovenski etnologiji. V družbi je bilo dobro sprejeto. Zato kaže tako usmerjenost etnološke vede razvijati. To tudi ne bi bila neka posebnost etnološke vede na Slovenskem, ker so taka prizadevanja tudi drugod prisotna. Etnologija kot veda bi pridobila na družbenem ugledu, njen prispevek, kar je pomembnejše, k proučevanju slovenskega razvoja bi bil pomembnejši. Proučevala bi področja, ki so ostala doslej neraziskana ali manj raziskovana. Zdi se, da je bilo o širjenju in preoblikovanju predmeta etnološke vede v drugih tekstih več povedanega, kakor v obravnavani knjigi. Menim, da je to njena pomanjkljivost.

Zgodovinski razvoj obravnavajo različne zgodovinske vede. Zato bi kazalo širše in podrobneje kot doslej razpravljati tudi o razvoju etnološke vede do drugih zgodovinskih ved, posebno zgodovine, umetnostne zgodovine in slavistike. To ne samo za širše pojmovanega predmeta etnološke vede, ampak predvsem zaradi smotrnejšega in celovitejšega obravnavanja naše preteklosti. V knjigi je obravnavano le razmerje med etnologijo in umetnostno zgodovino. Ob tej priliki tudi ne kaže prezreti razmerja med etnologijo, geografijo, posebnimi ter občo sociologijo in morda še kaj. Razpravljanje o razmerju med etnologijo in drugimi vedami ne more biti le domena etnologov. Zdi se, da je pri nas tovrstnemu razpravljanju namenjeno manj pozornosti, kot bi bilo zaželeno.

Področje proučevanja etnološke vede je tudi arhaična družba. Menim, da bi bilo napak, če bi slovenski etnologi to področje raziskovanja zanemarili, kajti v svetu se je v zadnjih desetletjih zaradi različnih vzrokov zelo okrepilo, zato mu kaže slediti, kolikor je to mogoče.

RAZNOLIKOST POGLEDOV NA ETNOLOGIJO

Pogledi prinašajo prispevke, ki bodo zaradi svoje tehtnosti prav gotovo še dolgo pomembna spodbuda vsakemu resnemu etnološkemu razmišljanju na Slovenskem. Tukaj mislim na spise Gorazda Makaroviča, Angelosa Baša in predvsem na spis Slavka Kremenška, z naslovom Družbeni temelji razvoja slovenske etnološke misli. Le-ta je prava lekcija iz historične, dialektične in materialistične metodologije, s tem pa tudi kritika pozitivizma, smeri, ki je v slovenski etnološki misli dolgo časa prevladovala, danes pa je še zmeraj močno prisotna. Spis o družbenih temeljih razvoja slovenske etnološke misli, ki kaže, kako globoko so bili etnološki pisci od Valvasorja naprej zakoreninjeni v konkretni družbenozgodovinski svet in kako so se spremembe v razvoju produkcijskih sil in na njih temelječih produkcijskih odnosov odražale tudi v etnološki misli, prav gotovo predstavlja prelomnico, po kateri se noben resen etnološki pisec ne bo mogel več zadovoljiti zgolj z ugotavljanjem, "kakšen je kulturni pojav, kako je neko dogajanje potekalo, ali je danes živo", ampak bo moral ugotavljati tudi, "zakaj, čemu, v imenu koga in za koga, tudi proti komu se to ali ono družbeno dejanje ali dogajanje razvija" (S. Kremenšek, Je naša metodološka usmerjenost ustrezna?). Kako lahko pozitivizem obravnavani fenomen zajame le povrh, medtem ko ga pusti v bistvu nedotaknjenega, in kolikšen je Kremenškov prispevek za ustreznejšo metodologijo, je najbolje vidno, če primerjamo njegov spis s spisom Franceta Kotnika, Pregled slovenskega narodopisja, iz 1. knjige Narodopisja Slovencev, ali pa z ustreznim poglavjem v knjigi Slovenska ljudska kultura Vilka Novaka.

Družbeni temelji razvoja slovenske etnološke misli so torej spis, katerega domet in meje bo treba še podrobno premisliti, — kar ni namen tega spisa. Tukaj bi želel opozoriti le na nekaj vprašanj, ki se zastavljajo v zvezi s tem premislekom.

Predvsem mislim, da bi avtor moral začeti obravnavo razvoja slovenske etnološke misli s Trubarjem in drugimi protestantskimi pisci, ne glede na to, da je Valvasor prvi zavestni in kolikor toliko sistematični pisec o nekaterih ljudskokulturnih pojavih na Slovenskem. Trubar, kmečki sin, je za naše razmere vsekakor značilnejši od Valvasorja, tujerodnega fevdalca. K temu Slava vojvodina Kranjske ni edino Valvasorjevo etnološko relevantno delo, čeprav se v praksi drugi njegovi spisi dejansko ne upoštevajo — prim. npr. Kuretovo Praznično leto Slovencev, kjer se med zapisi o streljanju v oblake iz ne povsem jasnih razlogov ne omenja odlomka iz 1688. leta izdanega spisa, Topographia archiducatus Carinthiae antiquae et moderne, ki spričuje, da streljanje v oblake ni izum začetka 20. stoletja, ampak je bila to že v 17. stoletju ustaljena praksa.

Ena pomembnejših Kremenškovih zaslug je tudi njegova analiza prispevka Narodopisja Slovencev k manifestaciji slovenske narodne samobitnosti. Ta prispevek je treba po njegovih analizah, glede na okoliščine, v katerih je izšlo NS I, sprejemati z zadržkom. S tem se moremo nedvomno

samo strinjati. Vprašanje pa je, če se moremo brez pomislekov strinjati tudi z ugotovitvijo, da je NS "strokovno resno zamišljeno in prav tako izvedeno delo". Samo od sebe se namreč zastavlja vprašanje, v imenu katere strokovnosti se v spisu o hrani slovenskega ljudstva ne pove ničesar o tem, kako so okupatorji znali pobijati vole, da so si mogli izrezati iz njih zrezek ali dva in da je slovensko ljudstvo zato seveda gladovalo, prenekaterikrat tudi v nemških, italijanskih, madžarskih, pa ustaških itd. koncentracijskih taboriščih; pa v imenu katere strokovnosti se v spisu o običajih ob "mejnikih v človeškem življenju" molči o rojevanju in še bolj umiranju v razmerah fašistične okupacije itd., itd. Vprašanje je, če je 1944. leta lahko "strokovno resno zamišljeno in prav tako izvedeno delo" spis, ki obravnava t.i.m. slovensko ljudsko pravo, pa ničesar ne pove o organih **ljudske** oblasti ali pa o vojnem pravu. Vprašanje je, če more biti to spis, ki deli pravo na slovensko, pa germansko itd., kot da pravo nima **razrednega** značaja, ampak je zanj bistven nekak narodnostni značaj. — Kar seveda niti malo ne drži, kajti prava ni brez države, ker pravo "ni nič brez aparata, ki lahko prisili ljudi, da spoštujejo pravne norme" (Lenin). Kdor torej govori o slovenskem pa germanskem pravu itd., hkrati **zakriva resnico**, da obstojajo znotraj teh grup različni interesi, ki si med seboj tudi nasprotujejo, in da se država pojavi šele takrat, ko postanejo nasprotja med njimi tako velika, da jih ni moč več krotiti drugače kot s silo. — Ob vsem tem najbrž res ni preveč čudno, če pod naslovom "slovensko ljudsko pravo" čitamo o institutih **fevdalnega** prava, katerega nosilci so bili na Slovenskem za povrh še tuje-rodni element.

Težko je sprejeti kar brez vsakršnih pomislekov takšno početje za "strokovno in resno zamišljeno etnološko delo", čeprav ga počenjajo strokovnjaki. Prej bi veljalo reči, da gre za mitizacijo in fetišizacijo določenega načina življenja, za apologijo nekega stanja, od katerega so imeli določeni krogi zelo otipljive koristi. Vse to je seveda možno le ob potlačitvi resnice, da imata "konservativizem in formalizem" slovenskega ljudstva svojo družbeno-zgodovinsko pogojeno podlago in da sta leta 1944. ta "konservativizem in formalizem" že — preteklost!

Premisleka potrebno je tudi dejstvo, da se pri obravnavi NS ne omenja publikacij, ki so bile 1944. leta izdane pri partizanski tiskarni in ki obravnavajo tisto resničnost, ki jo hoče NS potlačiti: okupacijo, z vsem kar jo je na Slovenskem spremljalo, in reakcijo slovenskega ljudstva. Če se v tej razpravi ne upošteva npr. brošure S. Matejeva (= Silverija Pakiža), Rab, ki obravnava klasične etnološke teme: prehrano, bivališča, nošo itd., se to lahko zgodi le tedaj, če razpravljalec nasede mitologiji strokovnosti. Strokovnost zamisli in izvedbe dela, kot je NS, je mogoče pravilno oceniti le ob upoštevanju citiranega in njemu podobnih tekstov.

Kljub navedenim in morebitnim drugim pomislekom pa je Kremenškov "pogled na etnologijo" eden najpomembnejših prispevkov za enojnost kulturnega stališča etnologa in njegovega predmeta. Ljudstvo ne morejo biti več oni drugi; spraševanje o njem mora biti hkrati spraševalčeva avto-refleksija. Taka usmeritev je logična posledica Marxove zahteve po ekspropriiranem ekspropriatorju in

edina realna možnost za presego meščanske znanosti o ljudstvu, ki je kot vsaka druga meščanska znanost utemeljena na razlikovanju med preučevalcem, univerzalnim subjektom, in preučevanim, univerzalnim objektom.

Božidar Jezernik

BAŠEVEMU "ESEJU" OB ROB

Dve stvari sta v Baševem prispevku v Pogledih, za kateri se zdi, da ju ni mogoče pustiti brez odmeva. Pri prvi gre za Bašev pogled na nekatere pojave v razvoju povojne slovenske etnologije, ki je, po našem mnenju, neustrezen. Tudi ni nov. Baš nam je svoj pogled na svojo strokovno pot ponudil že v nekaj inačicah, v bolj in v manj primernih okvirih. Druga stvar, ob kateri je treba Baševemu mnenju priložiti še kak drugačen zorni kot, kolikor je v pričujočih vrsticah to seveda mogoče, je vprašanje tako imenovane ljudske kulture v naši današnji etnološki teoriji in praksi.

Ob predstavitvi svoje strokovne razvojne poti, za katero je Baš spričo večkratnega javnega načenjanja te teme očitno prepričan, da je za razvoj slovenske etnologije posebnega pomena, je hotel biti to pot še širši in še popolnejši. Tako se ob tem širšem zamahu najde na razvojni poti povojne slovenske etnologije prostor tudi za nekatere druge njene udeležence, med drugim tudi za podpisane. Podpisani sem v Baševem prispevku še posebej upoštevan ob ugotovitvi, da sem skupaj z Angelosom Bašem na posvetovanju o temeljnih nalogah in usmeritvah slovenske etnologije, ki je bilo leta 1967 v Ljubljani, vnesel "korenite spremembe" v poglede na predmet slovenske etnologije in izoblikoval "nekateri sodbe, ki pomenijo bistveni odklik od dotedanje teorije in empirije v naši vedi." Seveda bi moral biti vsakdo takega priznanja vesel in zanj tudi hvaležen. Vendar moram priznati, da ni bilo po branju Baševega teksta v meni ne enega in ne drugega. Razlogi za to so različni in seveda tudi ne enako pomembni. Namesto ugotavljanja njihove teže naj navedem le dve dejstvi, ki ju pri Bašu pogrešam.

Na omenjenem posvetu smo referirali trije, poleg Baša in mene še Gorazd Makarovič. Res je, da Makarovičev prispevek ni bil objavljen v Časopisu za zgodovino in narodopisje. Razlogov za to se več ne spominjam. Kljub temu so temeljne misli Makarovičevega referata v obliki povzetka dostopne v Glasniku SED, obenem pa tudi zelo zanimive misli nekaterih razpravljalcev. Jasnost po Bašu zarisane podobe o zaslugah za "korenite spremembe" se ob tem nekoliko zapleta. Poleg tega moram priznati, da sem navedenega leta na navedenem posvetovanju v nekaterih delih svojega prispevka ponavljal reči, ki sem jih zapisal že šest ali sedem let prej. To se dogaja. A. Bašu je sicer uspelo v enakem razdobju že nekajkrat korenito menjati svoje poglede na predmet etnologije, sam pa sem bolj ali manj tapljal na mestu. Tako sem že v Glasniku SED za leto 1960/61 (št. 2) zapisal tisto, po